

Argument

Numărul de față al revistei noastre este dedicat în întregime unei teme care, așa cum ne dăm seama, importă mult în discuțiile ce răscolesc din timp în timp mediile intelectuale de la noi. Este vorba, pur și simplu, de modul în care *ideea europeană* devine prezentă în spațiul spiritual românesc. Nu este greu de sesizat acest lucru: voința de-a asuma în chip esențial valori, criterii sau categorii care s-au dovedit eficiente în viața omului european s-a făcut adesea resimțită aici. Ea revine acum cu noi argumente și, aparent, cu o nouă forță. Și solicită exersarea unui mod de a gândi adecvat acestor valori, o dată cu dialogul extins și liber pe care-l presupune. Firește, lucrurile nu sunt niciodată așa de simple cum apar ele descrise într-o propoziție. Dar este important să revedem, pentru început, în ce fel toate acestea au devenit la noi o temă de reflecție, o dată cu percepția de care au avut parte și cu stările de exaltare sau de rezistență pe care le-au trezit în timp.

Știm bine că, în această privință, preocupări există totuși de multă vreme. Rădulescu-Motru, de altfel, încurajând noile forme de deschidere culturală, avea să fondeze o revistă chiar cu acest nume, *Ideea europeană*, prezentă mulți ani în spațiul publicistic românesc¹. Se vor reface atunci,

într-o variantă nouă, unele date ale problemei „formelor fără fond”, problemă ce a tins să devină definitorie pentru spiritul critic modern de la noi. Tind să cred că dacă există într-adevăr o metafizică implicită sau difuză oricărei culturi, cum susțin unii interpreți ai acestui fenomen, atunci chestiunea relației dintre forme și fond este în stare, aici, să țină locul celebrei întrebări aristotelice cu privire la ființa ca atare. Știm totodată că, de la un timp la altul, revin în forță discuțiile axate pe o alternativă incertă, autohtonism *vs.* occidentalism. Sau pe nevoia unei sincronizări urgente fie cu lumea occidentală de pe continent, fie cu lumea civilizată în genere, granițele acesteia din urmă depășind cu mult cele ale continentului european. Nu au lipsit nici tentativele de a relua în forme noi legătura cu tradiția greacă, pe de o parte, sau cu cea patristică, pe de altă parte. Să nu uităm,

---

dii Filosofice (1910), cea care devine mai târziu *Societatea Română de Filosofie*. Înființează și conduce *Noua Revistă Română* (1900-1914), înființează primul laborator de psihologie experimentală din țară (1906), deopotrivă *Analele de Psihologie* (1934) și *Jurnalul de Psihotehnică* (1937-1941). Susține ca puțini alții cercetările de biopsihometrie (inițiate în 1934 de I. M. Nestor, împreună cu care publică unele rezultate, în 1948, sub titlul *Cercetări experimentale asupra inteligenței la români*). Susține înființarea unei catedre de psihologie experimentală la Universitatea din București, apoi a unei catedre de psihologie, logică și teoria cunoașterii (unde va preda din 1909 până în 1940). Colaborează cu studii la *Revue de Métaphysique et de Morale* (unde publică un capitol din scrierea *Elemente de metafizică*), face parte din comitetul de conducere al revistei *Journal de Psychologie normale et pathologique*, aflată atunci sub direcția lui Pierre Janet și Georges Dumas.

---

¹ Este admirabil modul în care Constantin Rădulescu-Motru a slujit ideea europeană nu doar la nivelul conceptului, ci deopotrivă în plan civic și public. Câteva repere în acest sens pot fi amintite, ca un mic omagiu adus învățatului român. Va înființa revista *Studii Filosofice* (1897), prima de acest fel din țară și care, din 1923, se va numi *Revista de Filosofie*; înființează apoi *Societatea de Stu-*

aceste mari tradiții, cu dezvoltări și efecte greu de apreciat în timp, țin în egală măsură de viața istorică și spirituală a Europei.

Astfel de idei sunt de natură să readucă în atenție perspectiva unei posibile refaceri a elementelor de ordin cultural și civic din spațiul nostru de viață.

Nu sunt rare situațiile când credința și energiile angajate în acest sens comportă un aer de-a dreptul milenarist. Se trăiește atunci cu voința unei radicale *renovatio* în istorie și cu siguranța că unii dintre noi, puțini de altfel, ar fi chemați să ducă la capăt acest destin singular. Probabil că, până la un punct, sunt inevitabile astfel de excese, mai ales că în timp ele cunosc transformări care pot să le facă insesizabile ca atare. Unele sunt datorate modului în care, sub aspect mental, oamenii ajung să atingă acele limite ce iau forma exaltării simple sau a nihilismului frust. Se nasc în acest fel eshatologii seculare, bine ascunse în formele cotidiene de contestație sau de resurecție a vieții publice. Dar nu neapărat la această stare de lucruri se opresc cei care scriu în acest număr al revistei. Ci, așa cum spuneam de la bun început, au în vedere mai cu seamă modul în care ideea europeană, cu noua ei vigoare în acest timp, poate fi recunoscută în viața istorică și spirituală de la noi.

Cum vom vedea, cel mai adesea sunt aduse în discuție unele figuri ce au devenit cu adevărat emblematice în această privință: Lucian Blaga, Camil Petrescu, Ștefan Lupașcu, Mircea Eliade, Constantin Noica, Emil Cioran, Petre Botezatu, Eugenio Coseriu și Ioan Petru Culianu. Alte nume, ce pot oricând să conducă la discuții asemănătoare, au fost doar invocate: Constantin Rădulescu-Motru, Ion Petrovici, Nae Ionescu, Mircea Florian, Nichifor Crainic, Dumitru Stăniloae, Mircea Vulcănescu sau Athanase Joja. Cred că pot fi avuți în vedere, într-un număr viitor, acei intelectuali români care au luat calea exilului după 1965, devenind mai târziu martorii decisivi ai unui important fenomen istoric și

spiritual: Paul Goma, Sorin Alexandrescu, Mihai Ursachi, Matei Călinescu, Basarab Nicolescu, Victor Ieronim Stoichiță, Virgil Nemoianu și alții, spre a vedea cum anume au perceput relația lor cu mediul cultural occidental și procesul de redefinire a propriei identități. Ca să dau un singur exemplu, o scriere cum este *Identitate în ruptură. Mentalități românești postbelice* (2000), semnată de Sorin Alexandrescu, reprezintă un document de excepție în această privință.

Intenția urmată este relativ simplă, cel puțin în datele ei inițiale. Doar că efectele unor astfel de discuții pot fi neașteptat de extinse și ramificate. Căci intervin în dese rânduri întrebări ce pot conduce discuția în direcții greu de prevăzut: a fost într-adevăr relația intelectualului român, a filosofului în cazul nostru, lipsită de umbre sau de sincope ? în ce fel a înțeles el prezența sa în economia simbolică a lumii occidentale ? ce a însemnat pentru el faptul că provenea dintr-un alt spațiu spiritual ? a urmat întocmai, în ceea ce i-a reușit, una sau alta din paradigmele culturii occidentale ? sau, dimpotrivă, reușita sa ascunde și un gen de replică, o alternativă suficient de mult cultivată în timp ? Tocmai întrebări de acest fel intervin mereu în paginile de față, chiar dacă nu sunt întotdeauna formulate în chip explicit. Ele vorbesc, în cele din urmă, despre nevoia depășirii aici pe continent a unor disjunctii primare, primejdios de abrupte: occidental/oriental, proeuropean/antieuropean etc. Nu cred că se poate spune despre cineva anume, odată ce-și obține un gen de recunoaștere culturală pe continent sau într-o zonă distinctă a acestuia, că poate ilustra în chip exclusiv un singur termen al disjunctiei de mai sus. În definitiv, nu este posibil omenește așa ceva. Condiția istorică sau morală a omului european comportă ea însăși o dinamică neobișnuită. Nu întâmplător s-a spus că figura simbolică ce ar fi proprie omului modern din spațiul european este cea a lui Faust. Din această viață de tip faustic, pe care omul european o expune tot timpul și

în varii moduri, fac parte nu doar acele elemente pe care le validăm de regulă imediat, de exemplu accesul rapid la un model eficient de înțelegere sau de acțiune, acordul convențional cu sine și cu celălalt, asimilarea unor valori de largă recunoaștere etc. Ci intervin, în modul cel mai firesc, și unele contraste neașteptate în atitudine, forme echivoce de expresie, conduite duble și sentimente profund contradictorii. Acest lucru este valabil atât pentru intelectualul occidental, cât și pentru cel care aderă în timp la modul de viață occidental. – Însă, cum știm, mai ales pentru acesta din urmă, fapt evident după 1918, o dată cu dislocarea unor mari imperii și constituirea unei multiple diaspore.

Așadar, e cu totul riscant – dacă nu cumva absurd – să încerci a gândi situația intelectualului român după o distincție doar în aparență clară: european/noneuropean. Mai onest este, cred, să vedem tot timpul acele complicații greu de ocolit în relația sa cu modelul european, nevoia continuă de-a accede la datele sale istorice și, deopotrivă, rezervele care se pot ivi pe neașteptate. Sau chiar unele abateri față de modelul spre care în mod sincer tinde, abateri privind maniera sa de comprehensiune și de proiecție în timp. Spun aceasta deoarece, cum sesizăm uneori, astfel de abateri, în sensul indecis al termenului, sunt capabile să lărgescă ori să facă mai flexibile înseși granițele vieții spirituale europene.

Ștefan Afloroaei